

*Іскандеров Ф. Ш.,**старший викладач кафедри кримінального права
Національний університет «Одеська юридична академія»*

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ ПОКАРАННЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ РЕСПУБЛІКИ ГРЕЦІЯ

Анотація. Проблема нормативного визначення індивідуалізації покарання як принципу призначення покарання, особливостей та етапів індивідуалізації за пенальним законодавством республіки Греція розглядається у даній роботі. На основі компаративного аналізу розглянуто поняття, зміст та види індивідуалізації покарання. Зроблено пропозиції, щодо гармонізації кримінального законодавства України згідно тенденціям розвитку законодавства у пенальному законодавстві та грецькій кримінально-правовій доктрині.

Ключові слова: призначення покарання, індивідуалізація покарання, диференціація покарання, види індивідуалізації покарання, пенальний кодекс Греції.

З огляду на власний ресурсний, інтелектуальний та промисловий потенціал, Україна є великою європейською країною. Історично і географічно Україна є частиною Європи, а тому цілком природною уявляється стратегічна перспектива її інтеграції до всіх європейських структур. Але так само як інші значні європейські держави Україна не може обмежуватися лише власними інтересами, а має також значну сферу зацікавленень в інших регіонах світу і насамперед у країнах її найближчого оточення. Враховуючи значущість Кавказько-Балканського регіону у сучасних взаємовідносинах, та актуальність комплексної протидії злочинності у ньому, відкритість кордонів та глобалізацію злочинності, виникає питання оптимізації кримінально-правового впливу у країнах Причорноморського анклаву (Азербайджан, Армєнія, Молдова, Румунія, Болгарія, Туреччина, Грузія, Греція та південні області європейської частини Російської Федерації).

Співробітництво у сфері оптимізації кримінальної політики у цьому регіоні має забезпечити стабільну політичну, соціальну та економічну безпеку держави за рахунок розширення міжнародних контактів на всіх рівнях. Початок боротьби з тероризмом, анексія Криму також суттєво вплинули на підвищення інтересу до Чорноморського регіону як перехрестя торгово-транспортних та осей «Схід – Захід» та «Північ – Південь».

Виникають питання визначення єдиних рис політики контролю над злочинністю та поведження з правопорушниками. Вибір засобів впливу на злочинця не може бути довільним в правовій державі, він повинен бути індивідуально визначеним і підкорятися правилам, критеріям і закономірностям. Більш того, за умов продовження процесів інтеграції, він взагалом повинен бути уніфікованим, чи мати можливість характеризуватися за допомогою єдиних спільних рис. Серед них особливе місце посідають проблеми, пов'язані із індивідуалізацією відповідальності та покарання суб'єкта злочину. Компаративний аналіз свідчить, що зміна підстав індивідуалізації відбувається за рахунок розвитку диференціації суб'єктних ознак правопорушника (корупційні злочини, тероризм), що, в свою чергу, свідчить про стійку законодавчу тенденцію до спеціалізації

підстав кримінальної відповідальності у регіоні. Вказані обставини свідчать про актуальність обраної теми і необхідність узагальнення теоретичної бази, нормативного матеріалу та судової практики індивідуалізації покарання у окремих країнах регіону.

Теоретичною основою статті є положення засновані на доктринальних ідеях [1-12], згідно яким індивідуалізація покарання є інститутом кримінального права, який, сприяє виконанню функцій покарання, а з іншого, – має власні функції, реалізація яких впливає на кримінально-правові та кримінально-виконавчі відносини. Отже положення щодо дуалізму правового значення ознак індивідуалізації покарання є центральним у формулюванні нашої гіпотези.

Згідно висунутій гіпотези, індивідуалізація це і принцип інституту призначення покарання, відповідно до якого суд, на основі оцінки ряду загальних і спеціальних критеріїв, зазначених у законі, визначає особі, яка вчинила злочин, справедливий міру покарання, спрямовану на досягнення цілей виправлення засудженого і приватної превенції, а також сприяє досягненню інших цілей, поставлених перед покаранням; а також принцип відбування покарання, що застосовується у процесі правореалізації при визначенні індивідуальних особливостей відбування покарання та протидії злочинності.

Визначені нами основні тенденції розвитку вчення про індивідуалізацію покарання у сучасній доктрині кримінального права свідчать, що, виходячи з позицій законодавства більшості країн Причорноморського басейну, індивідуалізація покарання при його призначенні – це принцип інституту призначення покарання, відповідно до якого суд, на основі оцінки ряду загальних і спеціальних критеріїв, зазначених у законі, визначає особі, яка вчинила злочин, справедливий міру покарання, спрямовану на досягнення цілей виправлення засудженого та приватної превенції, а також інших цілей, поставлених національною доктриною та законодавством перед покаранням. Проблема відбування покарання ті процесу індивідуалізації у доктрині досліджуваних країн, як правило не розглядалася.

Досвід окремих країн свідчить про нормативне закріплення принципу індивідуалізації, визначення його як окремого інституту кримінального права (КК Туреччини, КК Молдови, КК Армєнії, тощо). Це може стати орієнтиром і допоможе впровадити судову практику і в Україні. У нормативному визначенні знайшли відображення найбільш значущі риси індивідуалізації покарання: враховано її місце в системі принципів кримінального права і призначення покарання,

Однак чи буде ефективною така зміна, якщо з усієї підсистеми принципів призначення покарання в законі буде враховано тільки принцип індивідуалізації, адже принципи справедливості і законності на етапі призначення покарання звернені також до практики і їх вираження і повинні бути (як свідчить досвід законодавця суміжних країн) присутні серед загальних засад призначення покарання.

Індивідуалізація покарання обов'язково пов'язується із здійсненням щодо засуджених державного виправного, виховного впливу, а також громадського впливу і виховання.

Суспільство зацікавлене в тому, щоб особа, яка вчинила злочин, надалі не була небезпечною. Ось чому і органи держави, що виконують покарання, і громадськість докладають максимум зусиль для виправлення засуджених.

Розглянемо деякі кримінально-правові проблеми, які виникають у процесі індивідуалізації покарання, та відповідних заходів карального і виховного впливу на кримінальних правопорушників у республіці Греція. На жаль, у діючій кримінально-правовій доктрині, працях з порівняльного кримінального права, питання характеристики кримінального права республіки Греція практично не розглядалося. Існують праці, присвячені історії питання [13], компаративному аналізу змісту грецької доктрини стосовно відповідності загальним принципам характеристики Германської правової школи [14-16], окремим положенням сучасного кримінального права Греції [17]. Однак загальна характеристика грецького кримінального закону, та, відповідно, принципу індивідуалізації покарання, не велася.

Стосовно тематики нашої роботи зазначимо дві важливі риси ідеології сучасного кримінального права Греції.

Перша, – загальнохристиянська, православна спрямованість більшості інститутів публічного права. Вочевидь, це пов'язане з тим, що Конституція Греції прямо встановлює залежність від православного віровчення. Це надає можливість застосування базових положень православної християнської релігії при визначенні та індивідуалізації покарання. «Людина вчиняє зло, яке хоче, і терпить зло, якого не хоче», – казав Св. Августин. Саме ця позиція врахування свободи волі та закону Божого при визначенні міри та виду покарання чи інших заходів кримінально-правового впливу є центральною для кримінально-правової доктрини Греції. Це також пов'язане з тим, що після отримання незалежності у Греції діяв Кримінальний кодекс, заснований на ідеях Ансельма Фейєрбаха, втілених у Баварському КК 1813 р. Чинний грецький Пенальний кодекс (далі ПК) був прийнятий в 1950 році законом (Актом Парламенту) 1492/1950 і вступив в силу 1 січня 1950 р. З моменту свого введення ПК було кілька разів змінено, але жодної з них не було пов'язано з конститутивними проблемами. Вочевидь ПК 1950 р зберіг основні антропоцентричні характеристики германської школи, пов'язані із диференціацією кримінальної відповідальності на заходи безпеки та покарання.

При чому усі кримінально-правові заходи можуть признаватися окремо, та виконуватися самостійно.

З цим також пов'язана друга характерна риса ідеології сучасного кримінального кодексу: пенальна спрямованість.

Кримінальний кодекс Греції є за назвою та змістом основних інститутів Пенальним кодексом.

Це означає, що інститут покарання, його призначення, диференціації та індивідуалізації відповідальності за кримінальне правопорушення є центральним у кримінально-правовій доктрині. Право та обов'язок держави карати та призначити покарання за діяння, що не відповідають нормативно усталеній системі відносин, посягають на людські та суспільні блага, є невід'ємним обов'язком християнської держави. Обов'язок покарання за посягання на суспільні блага є елементом відтворення суспільного порядку та соціальної справедливості, заснованої на загальнохристиянських цінностях. Покарання класифікуються на основні та додаткові. Окремо існують заходи безпеки та заходи кримінально-правового впливу неповнолітніх. Традиційно

для германської системи покарання військовослужбовців встановлено у самостійних нормативно-правових актах [14, 18].

Так, на додаток до ПК існує ряд спеціальних кримінальних законів. Більшість з них регулюють інші питання, але в тому числі й кримінальні. Основними спеціальними кримінальними законами є: Військовий кримінальний кодекс (Закон 2287/1995, особливо статті 1 – 166); Кодекс ринкових правил (закон 146/1946); Кодекс правил дорожнього руху (Закон 2696/1999); Митний кодекс (Закон 1168/1918); закони про контроль над обігом наркотиків (Закон 1729/1987), про старовину (Закон 5351/1932 р.); про захист навколишнього середовища (Закон 1650/1986); про ухилення від сплати податків (Закон 2523/1997 р.), тощо.

Існує також низка окремих нормативних укладень щодо неповнолітніх правопорушників, які встановлюють відокремлені компетентні судові органи та процедури розгляду справ неповнолітніх, обмеження публічних слухань, врахування додаткових факторів при призначенні покарання та заходів виправного впливу.

Мінімальний та максимальний вік, за якими правопорушник розглядається як неповнолітній передбачені ст. 121 ПК, яка говорить, що неповнолітні, визначаються як особи між початком семи років та до завершення сімнадцятирічного віку. Особи у віці до дванадцяти років визначаються як діти, а у дванадцять-сімнадцять як підлітки. Злочин, вчинений дитиною, не підлягає покаранню. Суди застосовують освітні або терапевтичні заходи. У випадках скоєння злочину у віці від 13 до 17 років може бути застосоване поміщення дитини у відповідну виправну установу в залежності від ступеня тяжкості злочину, фізичних, психічних та психіатричних характеристик особистості, які впливають на її виховання.

Пенальний кодекс містить певні загальні положення про винесення вироків та індивідуалізацію покарання. Зокрема, закон встановлює, що суд постановляє вирок у межах, встановлених нормами Особливої частини ПК або спеціальних кримінальних законів.

Ключовою статтею про винесення вироків є стаття. 79 ПК, який передбачає, що суд бере до уваги: а) тяжкість злочину було скоєно, і б) особистість злочинця.

При оцінці ступеню тяжкості злочину суд аналізує яка шкода, заподіяна злочинцем, оцінює безпеку характеру і предмету злочину, а також всі обставини часу, місця, вчинених збитків, особливостей підготовки або виконання, характеристик злочинного наміру, або ступеня недбалості злочинця. Наприклад, враховуючи збитки від злочину, та у випадку встановлення незаконно отриманого прибутку суд вправі окрім з позбавлення волі, та накласти додатково штраф, навіть якщо закон не передбачає штраф в грошах за злочин. У разі, якщо санкція статті передбачає за цей злочин лише штраф, суд може збільшити штраф у три рази залежно від суми незаконно отриманого прибутку.

Поруч з цим при визначенні розміру штрафу суд встановлює його з урахуванням економічних умов життя засудженого та членів його сім'ї. Суд також може накласти поруч зі штрафом і інші передбачені санкцією покарання, якщо він вважає, що тільки одного з них мало, щоб утримати злочинця від вчинення іншого злочину.

При оцінці особистості правопорушника суд зважає, зокрема, ступінь кримінального настрою, який виказав злочинець в акті правопорушення. Для того, щоб точно діагностувати це Пенальний закон рекомендує суду обов'язково розглянути наступні питання:

- а) причини, що сприяли скоєнню злочину,
- б) причина попереднього стану і цілями злочинної активності
- в) характер і ступінь розвитку індивіду
- г) соціальні обставини і попереднє життя особистості
- д) поведінку злочинця під час скоєння злочину і після його закінчення особливо діяльне каяття та готовність виправити наслідки свого вчинку;

є) вчинення злочину за мотивами національної, расової чи релігійної ненависті, через нетрадиційну сексуальну орієнтацію жертви.

Пом'якшуючі обставини, що розглядаються судом при індивідуалізації покарання пов'язані зокрема:

- а) з даними про те, що злочинець не допускав правопорушень раніше, жив чесно в особистому, сімейному, професійному та суспільному житті в цілому;
- б) що злочинний акт був обумовлений від принижуючих причин або від злиднів, або під впливом примусу;
- с) з тим, що дії були зумовлені неадекватною поведінкою потерпілого або образою чин насильницькими діями, нечесною практикою;
- д) з дійовим каяттям та відшкодуванням шкоди потерпілому;
- е) з тим, що порушник поведився добре протягом щодо тривалого часу після злочинного акту.

Для звичаєвих та рецидивних злочинців покарання може бути підвищене. Те ж саме стосується злочинів, які вчинено у співучасті. Заслуговує на увагу також досвід криміналістів Греції щодо можливості встановлення зниженого покарання особам у віці з 18 до 21 року, що свідчить про послідовну гуманізацію кримінальної відповідальності, та має бути враховане українським законодавцем у майбутньому.

Таким чином, можемо зробити висновок про те, що пенальне законодавство Греції достатньо конкретно виписує основні характеристики та алгоритм індивідуалізації покарання. Отже відповідно до принципу індивідуалізації при призначенні покарання враховуються ступінь тяжкості злочину, особа винного, в тому числі обставини, що пом'якшують і обтяжують покарання, взаємовідносини з потерпілим, вплив призначеного покарання на виправлення засудженого і на умови життя його сім'ї та оточення, а також інші критерії передбачені Пенальним Кодексом, чи окремими кримінальними законами.

Література:

1. Анденес И. Наказание и предупреждение преступлений (пер. с англ.). [Текст] – М.: Прогресс, 1979.
2. Кузнецова Н.Ф., Куринов Б.А. Отягчающие и смягчающие обстоятельства, учитываемые при определении меры наказания // Применение наказания по советскому уголовному праву. [Текст] – М. 1958. – С. 92.
3. Карпец И.И. Индивидуализация наказания по советскому уголовному праву. [Текст] – М., 1961.
4. Куц В. М. Деякі аспекти вдосконалення національної кримінально-правової політики [Текст] / В. М. Куц // Кримінально-правова політика держави : теоретичні та практичні аспекти проблеми : [матеріали міжнар. наук. конф., Донецьк, 17–18 листоп. 2006 р.]. – Донецьк : ДЮІ ЛДУВС, 2006. – С. 47–52.
5. Лопашенко Н. А. Основы уголовно-правового воздействия: уголовное право, уголовный закон, уголовно-правовая политика [Текст] / Лопашенко Н. А. – СПб. : Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2004. – 339 с.
6. Ной И. С. Сущность и функции уголовного наказания в советском государстве: политико-юридическое исследование [Текст] / Ной И. С. – Саратов : Сарат. гос. ун-т, 1973. – 192 с.
7. Стрельцов С. Л. Проблемы реформирования криминального права [Текст] / С. Л. Стрельцов // Теоретичні та прикладні проблеми

кримінального права України : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф., Луганськ, 19–20 квіт. 2012 р. / упоряд. : С. О. Письменський, Ю. Г. Старовойтова ; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2012. – С. 484–488.

8. Тацій В. Я. Проблемы сближения европейских правовых систем как условия гармонизации законодательства Украины [Текст] / В. Я. Тацій, Ю. М. Грошевий // Проблемы гармонизации законодательства Украины с международным правом : материалы наук.-практ. конф. – К. : Ін-т закон-ва ВРУ, 1998. – С. 53–57.
9. Борисов В. И. Системный подход при назначении подстав кримінально-правовой заборони [Текст] / В. И. Борисов // Методологічні проблеми правової науки : матеріали міжнар. наук. конф., Харків, 13–14 груд. 2002 р. – X. : Право, 2003. – С. 287–289.
10. Багрий-Шахматов Л. В. Уголовная ответственность и наказание. [Текст] Минск: Вышэйш. шк., 1976.
11. Гальперин И. М. Наказание: социальные функции, практика применения. [Текст] М., 1983.
12. Туляков В.О., Макаренко А.С. Призначення покарання – [Текст] // Вісник Асоціації кримінального права України 20131 – С. 208–227.
13. Иконому, В. К. Реакционная сущность уголовного права Греции после второй мировой войны – [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / В. К. Иконому. – Ташкент, 1967.
14. Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації. Монографія / М.І. Хавронюк. – К.: Юрисконсульт, 2006. – 1048 с.
15. Есаков Г.А. Уголовное право зарубежных стран / Г.А. Есаков, Н.Е. Крылова, А.В. Серебрянникова. – М.: Проспект, 2009. – 336 с.
16. Есаков Г.А. Основы сравнительного уголовного права: Монография / Г.А. Есаков. – М.: ООО «Издательство “Элит”», 2007. – 152 с.
17. Карибов, С. И. Уголовный кодекс Греции: история развития и современные проблемы / С. И. Карибов.//Юрист Юга России. – 2011. – № 1. – С. 20–31.
18. Greek Penal Code [electronic resource] – / mode of access: <http://www.c00.org/p/greek-penal-code.html>.

Искендеров Ф. Ш. Индивидуализация наказания по законодательству Республики Греция

Аннотация. Проблема нормативного определения индивидуализации наказания как принципа назначения наказания, особенностей и этапов индивидуализации в соответствии с пенальным законодательством Республики Греция рассматривается в данной работе. На основе сравнительного анализа рассмотрены понятие, содержание и виды индивидуализации наказания. Сделаны предложения по гармонизации уголовного законодательства Украины согласно тенденциям развития пенального законодательства и греческой уголовно-правовой доктрины.

Ключевые слова: назначение наказания, индивидуализация наказания, дифференциация наказания, виды индивидуализации наказания, пенальный кодекс Греции.

Iskenderov F. Sh. Individualization of punishment under Republic of Greece legislation

Summary. The problem of legal definition of individualization of punishment as a sentencing principle, characteristics and stages of individualization under Greek penal legislation is considered in this paper. Proposals based on comparative analysis of the notion, content and type of individualization of punishment were made with the aim to harmonize criminal legislation of Ukraine according to trends of legislation in Greek penal legislation and modern doctrine.

Key words: punishment, individualization of punishment, punishment differentiation, types of punishment individualization, Greek Penal Code.